

• Provide leadership and direction for development, experimentation, and growth to the extended enterprise [6, p.51].

By changing the mindset, using the world's best practices such as the Kaizen philosophy, and constantly evolving, the industry will be able to

achieve its goals. By preventing losses, JSC "Uzavtosanoat" can achieve its goals.

We found that best practices of Toyota Supply Chain Management will be useful in improving the business supply chain processes in automotive companies of Uzbekistan.

References:

1. Cole, R., Aitken, J., (2019). *The role of intermediaries in establishing a sustainable supply chain. Supply Management.* 26(2), 1-12.
2. Daniel Arturo Heller and Takahiro Fujimoto. (2018). *Monozukuri management: driver of sustained competitiveness in the Japanese auto industry. Japanese management in evolution: new directions, breaks and emerging practices.* - London: Routledge, Taylor & Francis Group, ISBN 978-1-138-67336-6. - 2018, p. 107-126.
3. Hirotaka Takeuchi, Emi Osono, and Norihiko Shimizu, "The Contradictions that Drive Toyota's Success," *Harvard Business Review* 86, no. 6, (June 2008): 96-104.
4. Huo, B., Gu, M., Wang, Z., (2019). *Green or lean? A supply chain approach to sustainable performance. Clean Production*, 216.- 152-166.
5. Jabbour C.J.C., Sarkis J., de Sousa Jabbour A.B.L., Renwick D.W.S., Singh S.K., Grebinyevych O., Kruglianskas I, Godinho Filho M. (2019). *Who is in charge? A review and a research agenda on the 'human side' of the circular economy. Clean Production*, 222.- 793-801.
6. Jeffrey K. Liker, *The Toyota Way*. New York: McGraw-Hill, 2004, p.51
7. Saeed, M.A., Kersten, W., 2019. *Drivers of Sustainable Supply Chain Management: Identification and Classification. Sustainability* 11(4), 1137.
8. Toyota press release, July 10, 2008.- p.3
9. <http://ryokou-ki.sakura.ne.jp/?p=5309>
10. <https://uzavtosanoat.uz/en>

АВТОМОБИЛЬ ТРАНСПОРТИ КОРХОНАЛАРИ ФАОЛИЯТИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ

Абдурашидова Нигора Алишеровна -

Тошкент давлат итисодиёт университети докторанти

Аннотация. Мақолада автомобиль транспорти корхоналари фаолияти самарадорлигини ошириш ва тизимини ривожлантиришга қаратилган ёндошувлар баён қилинган. Автомобиль транспорти корхоналари фаолияти самарадорлигига таъсир этувчи ташқи ва ички омиллар аниқланган. Замонавий автомобиль транспорти корхоналарининг ривожланишида инсон капиталининг аҳамияти очиб берилган.

Калит сўзлар: Аутсорсинг, рақобат, автотранспорт, логистика, хизмат кўрсатиш, имконият, фаолит, корхона.

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ АВТОМОБИЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Абдурашидова Нигора Алишеровна -

Ташкентский государственный экономический университет, докторант

Аннотация. В статье описаны подходы к развитию автотранспортной системы. Выявлены преимущества и недостатки использования услуг аутсорсинга на автотранспортных предприятиях. Выявлены преимущества современных автотранспортных предприятий перед традиционными автотранспортными предприятиями.

Ключевые слова: Аутсорсинг, конкуренция, транспорт, логистика, услуги, возможности, активность, предприятие.

INCREASING THE EFFICIENCY OF MOTOR VEHICLE ENTERPRISES

Абдурашидова Нигора Алишеровна -

doctoral student of Tashkent State University of Economics

Annotation. The article describes the approaches aimed at improving the efficiency and development of the system of road transport enterprises. External and internal factors affecting the efficiency of road transport enterprises have been identified. The role of human capital in the development of modern road transport enterprises is revealed.

Key words: Outsourcing, competition, transportation, logistics, service, opportunity, activism, enterprise.

Кириш. Мамлакат иқтисодиётнинг самарали ривожда транспорт тизими, жумладан автомобиль транспорти алоҳида ўрин тутди. Транспорт тизимини ривожлантириш, транспорт тизимини рақамлаштириш, хизматлар ҳажмини ошириш ва хизматлар сифатини ошириш, хизматларнинг замонавий турларини кўпайтириш масалалари долзарб ҳисобланади. Мамлакатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёев 13 январь куни машинасозлик тармоғини трансформация қилиш ва соҳада рақобатни ривожлантириш масалалари бўйича йиғилиш ўтказганларида автомобиль транспорти тизимида инвестицион-инвестицион фаолиятни рағбатлантирган ҳолда ҳавфсиз, арзон ва қулай транспорт хизматлари кўрсатишни ижтимоий қўллаб-қувватлаш, инвестиция манбаларининг самарали воситаси сифатида давлат-хусусий шериклик механизмларини такомиллаштириш устувор масала ҳисобланишини таъкидладилар. Автомобиль саноати ташкилотларининг самарали ишлаши учун маҳаллийлаштиришни кучайтириш муҳим омил ҳисобланади. Президентимиз йиғилишдаги сўзлаган нутқларида: «Мамлакатимизда барча давлат корхоналарини ислоҳ қилиш дастури амалга оширилмоқда. Йиғилишда шу масалага эътибор қаратилиб, хорижий мутахассислар иштирокида «Ўзавтосаноат» фаолиятини трансформация қилиш офисини ташкил этиш бўйича топшириқ берилди. Ушбу жараёнларда Иқтисодий тараққиёт ва камбағалликни қисқартириш вазирлиги етакчи бўлиб, ишларни мувофиқлаштиради. 1 июлга қадар тармоқ таркибидаги 40 та корхонани трансформация қилиш бошланади. Тармоқда рақобат муҳитини ривожлантириш учун компания таркибидаги эҳтиёт ва бутловчи қисмлар ишлаб чиқарадиган 23 та корхонани хусусийлаштиришга тайёрлаш лозимлиги қайд этилди. «Ўзавтосаноат»нинг асосий фаолиятига боғлиқ бўлмаган 14 та ташкилотдаги улушларини сотувга чиқариш вазифаси юклатилди»[2], дейилди.

Бу ўз навбатида инвестицион имкониятлардан мақсадли ва самарали фойдаланиш, ишлаб чиқариш ресурсларидан натижадор фойдаланиш, автокорхоналарни фаолиятини оптималлаштириш, транспорт воситаларини оптимал эксплуатация қилиш ва тизим корхоналарининг самарадорлигини ошириш ва аҳолининг турли қатламнинг эҳтиёжларини инобатга олишни тақозо қилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон «2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги Фармони, 2017 йил 2 декабрдаги ПҚ-

3422-сон «2018-2021 йилларда транспорт инфратузилмасини такомиллаштириш ва юк ташишнинг ташқи савдо йўналишларини диверсификациялашга доир чора-тадбирлар тўғрисида»ги ва 2019 йил 6 мартдаги ПҚ-4230-сон «Юк ва йўловчи ташиш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорлари ҳамда бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифалар ҳам автомобиль саноати тизимини тубдан ислоҳ қилиш зарурлигини кўзлайди.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили.

Автомобиль транспорти корхоналари фаолиятини ташкил этиш ва бошқариш соҳасида хорижлик олимлар З.И.Аксенова, В.П.Бычков, Н.К.Горшенин, Ю.Х.Гукетлев, И.Демьянович, В.И.Табакон, Л.Б.Миротинлар [3-7], мамлакатимиз олимларидан автомобиль транспортида инновацион ва инвестицион жараёнларни ташкил этиш ва бошқа масалалар бўйича Ғ.А.Саматов, Т.У.Қодиров, М.Н.Равшанов, М.Н.Ирисбекова, М.Б.Калон, Д.Х.Суюнов, Э.А.Камалова, З.К.Усманов, А.М.Мерганов, Р.Ғ.Саматовлар томонларидан илмий изланишлар олиб борилган [8-17].

Таҳлил ва натижалар. Жаҳон банки маълумотида кўра, «дунё автомобиль транспорт хизматларининг ЯИМдаги улуши 6,9 фоизни ёки 4300 млрд. АҚШ долларини ташкил этган ҳолда, йилига 110 млрд.тонна юк, 1,0 трлн.дан ортиқ йўловчилар ташилган ва транспорт инфратузилмасида банд бўлган ходимлар сони 100 млн. кишини ташкил этган»[19]. Бу эса транспорт тизимини ривожлантириш, соҳада иқтисодий муносабатларни такомиллаштириш масалаларига эътибор қаратишни тақозо қилади.

Мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий ривожланишида автотранспорт тизимининг ҳам ўзига хос ўрни бор. Аҳолига сифатли хизмат кўрсатишда автотранспорт соҳасининг аҳамияти пандемия шароитида айниқса ёққол кўзга ташланди. Соҳада бир мунча ижобий ўзгаришлар бўлиб, шароитга тезкор мослашиш ҳолатларини кузатдик.

Мамлакатимизда фаолият кўрсатаётган автотранспорт тизими корхоналарининг мулкчилик шакли турлича бўлиб, бозорда рақобат муҳитини шакллантирган. Албатта барча автотранспорт корхоналарининг иқтисодий имконитларини барқарор деб бўлмасада, тизимда салмоқли ижобий ўзгаришларни кузатишимиз мумкин.

Автомобиль транспорти корхоналарининг самарали фаолият юритиши масалалари ҳар бир базавий жараёнлар кўламида алоҳида кўриб чиқилади. Транспорт-логистика хизматларини кўрсатиш, автомобилларга техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш ҳамда транспорт корхона-

си моддий таъминоти бир томондан мустақил локал салоҳиятлар бўлсада, умумий салоҳиятнинг бир-бирига боғлиқ бўлган таркибий элементлари ҳисобланадилар. Автомобиль саноати

корхоналарининг рақобатбардошлигини ошириш ва уларга тенг шароитлар яратиш муҳим ҳисобланади (1-расм).

1-жадвал

Автомобиль транспорти корхонаси самарали фаолиятига таъсир этувчи ички ва ташқи омиллар [18]

Ички омиллар	Ташқи омиллар
<p>1) ресурслар: -моддий ресурслар; -меҳнат ресурслари; -молиявий ресурслар; -ахборот ресурслари; -энергия ресурслари -номоддий активлар ва бошқ.</p> <p>2) бошқарув омиллари: -ташкилий тузилма; -бошқарув усуллари; -транспорт тадбиркорлиги ва бошқ.</p> <p>3) алоқа ва коммуникациялар: -товар етказиб берувчилар билан; -мижозлар билан; -давлат органлари ва жамоатчилик билан</p>	<p>1) бозор омиллари: -макроиқтисодий барқарорлик; - бозор конъюнктураси; -истеъмолчилар талаби; -транспорт воситалари бозори; -рақобат муҳити ва рақобатчилар.</p> <p>2) йўл тармоқлари ва йўлдош инфратузилмаси объектлари;</p> <p>3) тартибга солиш тизими: -меъёрий-ҳуқуқий база; -лицензиялаш; -солиқ тизими; -ҳавфсизлик ва экологик талаблар ва бошқ.</p> <p>4) табиий-иқлим ва географик шарт-шароитлар</p>

Мамлакатимиз транспорт тизими автомобиль, темир йўл, ҳаво ва қувур транспортларидан ташкил топиб, автомобиль транспорти юк ва йўловчи ташиш бўйича етакчи транспорт тури ҳисобланади. 2019 йилда транспортнинг барча турлари бўйича юк ташиш 1318,9 млн. тонна ёки ўсиш суръати 106,1 фоизни ташкил этган. Шундан автомобилда юк ташиш 1176,8 млн. тонна (ўсиш суръати 106,8%), ҳаво йўлида юк ташиш 9,6 минг тонна (ўсиш суръати 73,6%), қувур йўлида юк ташиш 72,0 млн. тонна (ўсиш суръати 99,4%) ҳамда темир йўлида юк ташиш 70,1 млн. тонна (ўсиш суръати 102,5%)га тўғри келади. Шунингдек 2019 йилда транспорт турлари бўйича юк айланмаси таркибида автомобиль транспортининг улуши 22,2 фоизни ташкил этиб, темир йўл транспортига 32,2 фоиз,

қувур транспортига 45,4 фоиз ва ҳаво транспортига эса 0,2 фоиз тўғри келади [18]. Автомобиль саноати корхоналари ишлаб чиқариш салоҳияти қуйидагилар билан аниқланади:

- 1) бино ва иншоотлар;
- 2) транспорт воситалари;
- 3) технологик ускуналар ва ахборот-коммуникация технологиялари;
- 4) номоддий активлар.

Автомобиль транспорти корхоналарининг самарали фаолият юритиши уларнинг нечоғлиқ тизимда рақобатбардошлигига ҳам бевосита боғлиқ. Корхона маҳсулот ва хизматлари билан бозорда ўз ўрнига эга бўлмоғи зарур. Рақобатбардошликни аниқлаш қуйидаги баҳалаш мезонлари орқали амалга оширилади (2-жадвал).

2-жадвал

Автомобиль транспорти корхоналарининг рақобатбардошлигини баҳолаш [18]

№	Рақобатдошликни баҳолаш қоидалари
1.	Корхона ва унинг рақобатдошлигини баҳолашда истеъмолчилар томонидан қўйиладиган талабларга устуворлик берилди. Корхона ва истеъмолчиларнинг манфаатлари кесишуви ёки қарама-қарши бўлиши мумкин;
2.	баҳолаш аниқ вақт ва жойда амалга оширилади
3.	кўрсаткичларни рақобатчилар, ўхшаш маҳсулот ёки хизматлар билан таққосланади;
4.	кўрсаткичларни турлича катталиқда ўлчанишига қарамай (иқтисодий ва техник кўрсаткичлар) уларни ягона интеграллаш имконияти бўлиши лозим;
5.	кўрсаткичлар мумкин қадар истеъмолчилар талабига мослаштирилади
6.	кўрсаткичлар даражасининг жамият ва атроф-муҳитга салбий таъсири мумкин қадар кам бўлиши лозим

Хулоса ва таклифлар. Автомобиль транспорти корхоналари фаолиятида синергетик са-

марадорликни таъминлаш, корхона фаолиятини танқидий таҳлил қилиш, автомобиль транс-

порти соҳасига жалб этилган инвестицияларни самарали йўналишларга йўналтириш, автомобиль транспорти корхоналарининг инвестицион манбалари ва уларга бўлган эҳтиёжини аниқлаш зарур.

Автомобиль транспорти корхонасининг рақобат салоҳиятини корхона рақобат салоҳияти ва транспорт хизматлари рақобат салоҳиятларига ажратиб тадқиқ этиш мақсадга мувофиқ. Чунки рақобат муҳити ва рақобатчилар ўртасида ишлаб чиқариш салоҳиятлари тенг бўлган шароитда рақобат устунлигига транспорт хизматлари рақобатдошлиги орқали эришилади. Тармоқда рақобат салоҳиятининг асоси сифатида ресурслардан фойдаланиш даражаси таҳлил этилиб, кўшимча ўсиш суръатига асосан экстенсив ўсиш омили кучлироқ таъсир этади. Бундан рақобат салоҳиятини ошириш учун интенсив

омилларнинг мавжуд захираларидан тўлиқ фойдаланиш зарур.

Корхона рақобат салоҳиятини баҳолаш тизимини такомиллаштирмасдан туриб, унинг самарадорлигини оширишга боғлиқ чора-тадбирларни амалга ошириш мушкулдир. Инновацион иқтисодий шакллантириш шароитида автомобиль транспорти хизматлари кўрсатиш жараёнининг барча босқичларида рақобатдошлигини миқдор ва сифат жиҳатидан таъминлашнинг асосий йўналишларидан бири интеллектуал транспорт тизимларини қўллашдир. Автомобиль транспорти корхоналарида мижозлар талаб этган ҳажмда, сифатда ва баҳода транспорт-логистика хизматларини кўрсатиш учун, аутсорсингга буюртмани шакллантириш ва уни амалга ошириш мақсадга мувофиқ.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ПФ-4947-сон фармони.
2. Президент Шавкат Мирзиёев машинасозлик тармоғини трансформация қилиш ва соҳада рақобатни ривожлантириш масалалари бўйича ўтказган йиғилишлари. 13 нвар 2021 йил.
3. Бычков В.П. Экономика предприятий автомобильного транспорта. – М: Инфра, 2010. –56-61 с.
4. Демьянович И. В. Экспертные методы решения проблем качества транспортных услуг. // Проблемы современной экономики, –2011. –№1, –С. 342-346.
5. Горшенин В.И. Транспортное обеспечение коммерческой деятельности: Учебное пособие. –Мичуринск: изд-во Мичуринского госагроуниверситета. 2009, –С. 6-7
6. Гукетлев Ю.Х. Формирование систем регулирования региональных транспортных комплексов: Автор. дис.докт. экон. наук. – М: МАДИ, 2009. – 41 с.
7. Табаков Н.К. Стратегии развития транспорта. // Транспорт Российской Федерации, –№4, 2006. –С 6.
8. Қодиров Т. Автомобиль транспортида ишлаб чиқариш жараёнлари бошқарувини ташкил этишга услубий ёндашув. // ТАЙИ хабарномаси. –Тошкент, 2017. – №2. – Б. 83-89.
9. Равшанов М.Н. Йўл-транспорт мажмуаси иқтисодий салоҳияти: муаммо ва ечимлар. –Т.: МЭ, 2012. –209 б.
10. Қаххоров А.Ж. Ўзбекистон автомобиль транспорти тизимида инновацион маркетинг фаолиятини такомиллаштириш. Иқт.фан. фалс.док. автор. ТДИУ, 2018. –57б
11. Ирисбекова М.Н. (DSc) Маркетинг тамойиллари асосида транспорт хизматлари бозорини оптималлаштириш: иқт. фан. док. дисс. автореф. ТДИУ, 2017. –84 б.
12. М.Б.Калонов (PhD) Автомобиль транспорти корхоналарида ҳаражатлар ҳисобини такомиллаштириш: иқт. фан. фалс. док. дисс. автореф. ТМИ, 2017. –54 б.
13. Суюнов Д.Х. Бизнес муҳитнинг ривожланишига корпоратив бошқарув механизмининг жорий этишни такомиллаштириш. и.ф.д. дисс. – Т., 2008 – 261 б.
14. Э.А.Камалова (PhD) Юкларни ташишнинг логистик бошқарувини такомиллаштириш: иқт. фан. фалс. док. дисс. автореф. ТДИУ, 2019. –62 б.
15. З.К.Усманов (PhD) Ўзбекистон транспорт тизимининг ҳудудий ташкил этилиши ва уни такомиллаштириш: геог. фан. фалс. док. дисс. автореф. ЎзМУ, 2019. –65 б.
16. А.М.Мерганов (PhD) Темир йўл транспортида идиш-қадокли юкларни ташишни ташкиллаштириш жараёнлари технологиясини такомиллаштириш: тех. фан. фалс. док. дисс. автореф. ТАЙЛҚЭИ, 2020. –57 б.
17. Р.Г.Саматов (PhD) Логистик тамойиллар асосида автомобиль транспорти хизматлари сифатини баҳолаш услуби: тех. фан. фалс. док. дисс. автореф. ТАЙЛҚЭИ, 2019. –61 б.
18. Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий ҳолати. XI ТРАНСПОРТ ВА АЛОҚА, -Т. 2019 -293-297 б.
19. The World Bank: World Development Indicators. <http://data.worldbank.org/indicator>.

СТРАТЕГИК РАҚОБАТБАРДОШ УСТУНЛИКЛАРНИНГ ЗАМОНАВИЙ САНОАТ КОРХОНАСИНИНГ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШИГА ТАЪСИРИ ДИАГНОСТИКАСИ УСЛУБИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ

Гиязова Нозима Баязовна -
 Бухоро давлат университети
 «Иқтисодиёт» кафедраси катта ўқитувчиси

Аннотация. Мақолада стратегик рақобатбардош устунликларнинг замонавий саноат корхонасининг барқарор ривожланишига таъсири диагностикаси услубини ишлаб чиқиш масаласи ўрганилган.

Калит сўзлар: стратегия, рақобатда устунлик, ривожланиш стратегияси, диагностика, услуб.